

Veres Valér

A romániai magyarság természetes népmozgalma európai kontextusban, 1992-2002 között

A 2002. évi népszámlálás végleges adatai tükrében

Bevezető

A romániai magyarság lélekszámának csökkenése mára közismert ténynévé vált, és széles körű érdeklődés övezi. A 2002-es népszámlálás végleges adatai alapján a két népszámlálás közötti fogyás mértéke az előzetes adatoknál is nagyobb, 193.152 fő. Az előzetes adathoz képest is néhány ezerrel kevesebben vagyunk: 2002. március 18-án 1.431.807 magyar élt az országban.

Tanulmányunkban a születések, termékenység és a halálozások alakulását fogjuk bemutatni, az országos és az európai tendenciákkal való összehasonlításban, illetve a népesség összetételére való tekintettel.

Ismeretes, hogy a 20. század második felében a termékenység Európában mindenhol csökkent, bár országonként számottevő különbségek figyelhetők meg. A romániai magyarság gyermekvállalási magatartása is beleilleszkedik ezekbe a tendenciákba, ám a részletes válaszadás alaposabb vizsgálatot igényel.

A romániai magyarok természetes népmozgalma, romániai összehasonlításban

Az alábbi elemzés többnyire hivatalos adatokon alapul, a becsléseknek kisebb szerep jut. Az 1992-2002 közötti periódusra rendelkezésünkre állt a halálozások és elveszületések száma nemzetiségi bontásban. Ez lehetővé teszi, hogy a két népszámlálás közötti időszakra meghatározzuk az elveszületési és halálozási arányszámokat a magyarságra vonatkozóan. Ismerjük továbbá a magyar népesség koréves összetételét nemenként és megyénként is, ami szintén sokat segít a lélekszámcsökkenés okainak feltárásában.

Megfigyelhető, hogy az elveszületések száma még a vizsgált időszakban is jelentősen csökkent: míg 1992-ben 14.837 magyarként regisztrált gyermek született, addig 2002-re a magyar elveszületések száma már alig haladta meg a 10 ezret. Az elveszületések száma tehát egyharmadával csökkent a két népszámlálás között eltelt tíz év alatt. Az halálozások száma mindvégig meghaladta a születéseket. A magyarok halálozásainak száma 1992-ben a

legmagasabb, 24 ezer, de ez a szám a vizsgált periódusban mindvégig meghaladta a 20.000 főt (lásd 1. táblázat). Ennek eredményeként a természetes szaporodás mindvégig negatív volt, a természetes fogyás nagyságrendje pedig évi 10 000 fő körül mozgott. Bár a születésszám időben csökkent, a fogyás mértéke a halálozási adatok visszaszorulása következtében nem növekedett.

A tényleges népességfogyás megragadásához a kivándorlást is figyelembe kell venni. Ehhez a Magyarországon állampolgárságot szerzett román állampolgárok évenkénti számát vettük alapul. Egy 2002 januári, a *Korunkban* közölt tanulmányban¹ a kivándoroltak számát összetetten határoztuk meg, figyelembe véve a román statisztikai nyilvántartás nemzetiségi adatait, valamint a Romániába visszavándorló Magyarországon élőket is. Mára a KSH egy aktualizált kimutatást közölt azokról, akik 1993–2002 között magyar állampolgárságot szereztek, származási országok szerinti bontásban. Ennek az adatsornak a felhasználását tartottuk célszerűnek.² Az 1992-es évre nem számoltunk kivándorlókat, mert az 1992-es népszámlálás azokat a román állampolgárokat is számba vette, akik nem éltek otthon, a népszámlálás évében kivándorlók pedig a későbbi években szereztek állampolgárságot. Tisztában vagyunk azzal, hogy a Magyarországra telepedettek között vannak nem magyar nemzetiségűek is, ezek aránya azonban feltehetőleg nem éri el a 10 százalékot. Továbbá vannak visszavándorlók is kis számban, ám ezek még így is aligha ellensúlyozzák a más országokba vándorolt, és ott állampolgárságot szerzett romániai magyarok számát. Mindenesetre a Magyarországon regisztrált bevándorolt népesség (állampolgárságot szereztek) száma 51.994. Ennél ténylegesen csak többen vándorolhattak el ebben a periódusban.

1. táblázat. A romániai magyarok természetes szaporodása számokban 1992–2002 között, hivatalos statisztikai adatok alapján³

Év	Élve- születések	Halálozások	Természetes szaporodás	Magyar állampolgárságot szerzett román állampolgárok	Magyarok összesen január 1-jén	Magyar évközép népesség
1992	14.837	24.035	-9198	0	1.624.959	1.620.360
1993	12.921	23.838	-10917	7.381	1.615.761	1.606.612
1994	13.167	23.092	-9925	6.222	1.597.463	1.589.390
1995	12.513	23.294	-10781	7.469	1.581.316	1.572.191
1996	11.940	23.557	-11.617	6.420	1.563.066	1.554.048
1997	12.084	22.438	-10.354	5.812	1.545.029	1.536.946
1998	12.299	20.980	-8.681	3.720	1.528.863	1.522.663

¹ Veres Valér: A romániai magyarság létszámcsökkenésének okai. *Korunk* 2002/4, 4–19.

² *Demográfiai Évkönyv 2002*. KSH: Budapest, 2003.

³ Forrás: INS, nem publikált adatok.

1999	11.746	20.751	-9.005	4.227	1.516.462	1.509.846
2000	11.802	19.878	-8.076	2.988	1.503.230	1.497.698
2001	11.288	20.304	-9.016	5.644	1.492.166	1.484.836
2002	10.687	21.029	-10.342	2.111	1.477.506	1.434.377
2002 március					1.431.807	45.699*
Összes	135.284	243.196	-107.912	51.994		

*Különbség A népszámlálási és a továbbvezetett érték között 2002-ben

Forrás: INS, nem publikált népmozgalmi adatok, KSH 2001

A véglegesen kivándoroltakra, az elveszületésekre és az elhalálozásokra vonatkozó adatokat figyelembe véve becsültük meg az egyes években a magyar népesség év eleji (január 1.) számát, majd ezeket a számokat felhasználva a magyarok évközepi számát. Becslésünk annyira pontos – talán egy kissé pontosabb – mint, amennyire a román Országos Statisztikai Intézet (INS) által számított évközepi népességszám. A 2002-es a népszámlálási adat és a számított érték eltér egymástól. Ennek oka egyrészt az, hogy a véglegesen kivándoroltaknak csak egy részét lehet megragadni. Másik oka módszertani, az ideiglenesen kivándoroltakat ugyanis a 2002-es népszámlálás során, az EUROSTAT ajánlásainak megfelelően, nem sorolták az állandó népességhez. Az ideiglenesen, de több mint egy éve külföldön élő magyarok számát minimálisan 40–45.000 főre becsülhetjük. A Magyarországon legálisan tartózkodó román állampolgárok száma 2002-ben 44.977, ám ezek egy része román nemzetiségű (és talán itt nagyobb az arányuk mint az állampolgárságot szerettek körében, mivel haza akarnak térni), emellett egy részük kevesebb, mint egy éve él Magyarországon (ám az előző években is hasonló nagyságrendben tartózkodtak ott: 2001-ben 41.561, 2000-ben 57.343 fő). Vannak viszont más országokban ideiglenesen, de több, mint egy éve tartózkodó romániai magyarok. Ezek számáról azonban hozzávetőlegesen sincs tudomásunk. Ezért itt is azt a becslési eljárást javasoljuk, hogy a Magyarországi ideiglenesen tartózkodók számával azonosítsuk a több mint egy éve más országokban élő romániai magyar állampolgárokat.

A fogyás összetevőinek értékelése problematikus, mivel a természetes fogyás, a véglegesen elvándoroltak és az ideiglenesen távol élők összesített létszáma 204.883 fő, ami 11.731 fővel több, mint a két népszámlálási érték közötti különbség. Ennek az az oka, hogy a népszámláláskor regisztráltak egy része valójában nem él az országban, ám a hozzátartozói bejelentették őket.

A továbbiakban a természetes népmozgalom arányszámait elemezzük. Az élveszületések arányszáma utoljára 1992-ben érte el a 9 ezreléket, azóta 8, majd újabban a 7,5 ezrelék körül mozog. A nyers halálozási arányszám a vizsgált periódusban végig 14 ezrelék körül volt, 1998–2001 között valamivel 14 alá csökkent, de 2002-re visszament 14 ezrelék fölé. Valójában mindvégig 14 ezrelék fölöttinek vehetjük, mivel az évközepi népességszám az ideiglenesen távol élők beszámítása miatt 2001-ig nagyobb értéket vett fel, így a halálozási arányszám értékét csökkentette.

2. táblázat A romániai magyarok népességszáma alakulásának arányszámai, 1992–2002 (1000 főre)

Év	Élveszületések	1000 romániai magyarra eső			Tényleges fogyás
		Halálozások	Természetes fogyás	Emigráció Magyarország	
1992	9,2	14,8	-5,7	*	-5,7
1993	8,0	14,8	-6,8	4,6	-11,4
1994	8,3	14,5	-6,2	3,9	-10,2
1995	8,0	14,8	-6,9	4,8	-11,6
1996	7,7	15,2	-7,5	4,1	-11,6
1997	7,9	14,6	-6,7	3,8	-10,5
1998	8,1	13,8	-5,7	2,4	-8,1
1999	7,8	13,7	-6,0	2,8	-8,8
2000	7,9	13,3	-5,4	2,0	-7,4
2001	7,6	13,7	-6,1	3,8	-9,9
2002	7,5	14,7	-7,2	1,5	

Forrás: INS, nem publikált népmozgalmi adatok

A tényleges fogyás nagyságrendje 10 ezrelék körül mozog, ez azt jelenti, hogy évente mintegy 1 százalékkal, 14.000 fő körüli értékkel csökken a romániai magyarság lélekszáma.

A természetes fogyás hátterében álló sajátosságok feltárása érdekében szükséges a női termékenység vizsgálata. Mivel nem ismerjük a romániai magyar nők kor-specifikus termékenységét, csak az általános termékenységi arányszámok kiszámítására van lehetőségünk. Ezeket hasonlítjuk össze az országos adatokkal.

A 15–49 éves magyar nők számát 1996–2001 között a 2002-es népszámlálás koréves adatai alapján számítottuk ki, ezért e korosztályok bár igen alacsony, de azért létező korszpecifikus, 2002-ig bekövetkezett halandósága is hozzájárult a termékeny korú nők számának

meghatározásához. Más szóval, bár viszonylag pontosak, mégis becslésnek számítanak ezek az adatok.

3. táblázat Általános termékenységi arányszámok (GFR) Romániában és a romániai magyarok körében, 1992–2002

Év	1000 15–49 éves nőkre jutó élveszületések arányszámai	
	Romániai magyar GFR	Országos GFR
1992	38,0	46,6
1993	*	44,3
1994	*	43,3
1995	*	41,1
1996	34,0	39,9
1997	34,3	40,6
1998	34,9	40,6
1999	33,4	40,2
2000	33,7	40,3
2001	32,4	37,8
2002	30,8	37,9

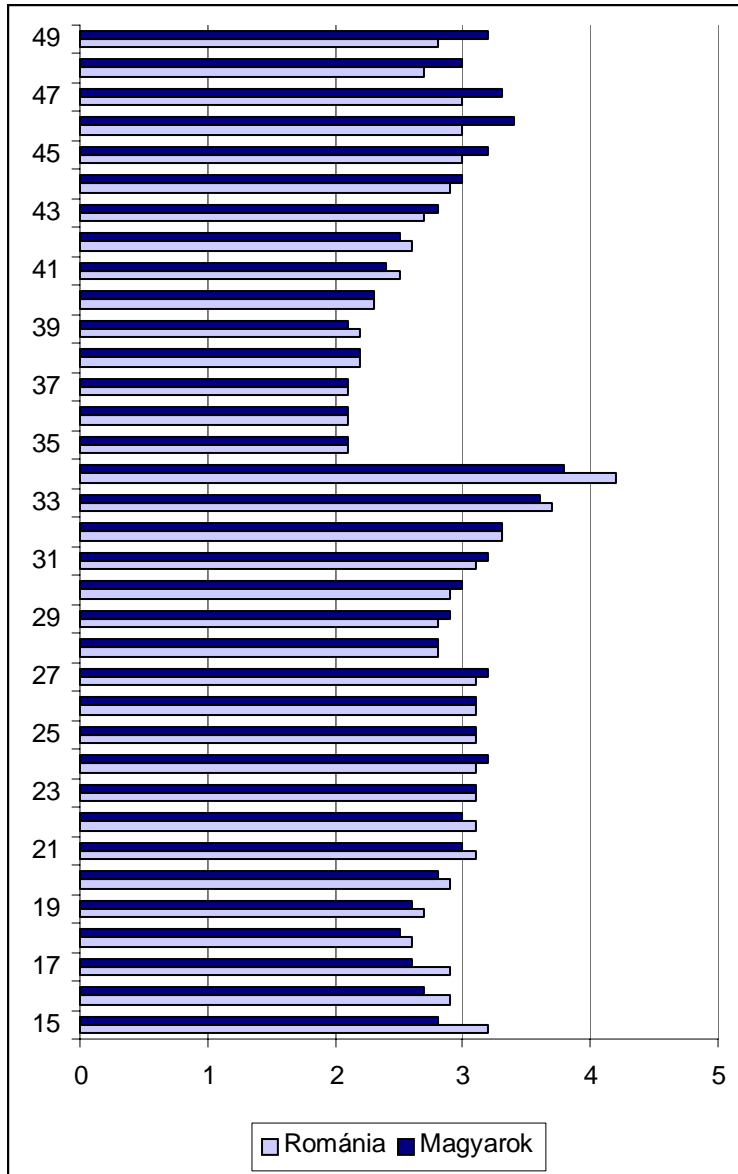
* Ezekre az évekre a 15-49 éves magyar nők számát nem sikerült jól közelíteni.
Forrás: INS, nem publikált népmozgalmi adatok

A romániai magyar nők esetében a GFR 1992–2002 között mindvégig alacsonyabb volt a romániai átlagnál. 1992-ben a magyar nők általános termékenységi arányszáma 38, míg a romániai nőké 46,6 ezrelék. Azóta mindkét esetben lényegesen csökkent a termékenység, a kilencvenes évek közepén a magyaroknál 34, az össznépességnél 40 ezrelék körül volt. 2002-re a magyarok körében 30, az össznépesség estében 37,9 ezrelékre süllyedt. Összehasonlításképpen Magyarországon 1998–1999-ben ez a mutató 37 ezrelék körül mozgott, tehát magasabb volt az erdélyi értéknél. Erre később részletesen visszatérünk.

A nyers élveszületési, és az általános termékenységi arányszámok különbözőségéből nem következik még egyértelműen, hogy az ugyanolyan korú magyar és román nők termékenysége szignifikánsan eltérő. Ahhoz, hogy erre kielégítő választ kapjunk, a korszpecifikus termékenységeket is kellene ismerjünk. A válasz megadásában segítségünkre lehet a magyarság és a romániai össznépesség korstruktúrájának összehasonlítása. A két termékeny korú női korstruktúra összehasonlításából láthatjuk, hogy míg a 24–43 évesek aránya hasonló, a 15–23 évesek aránya magasabb a romániai, a 44–49 éveseké pedig a magyar termékeny korú nők

esetében. A 45-49 éves nők már alig vállalnak gyereket, esetükben a korcsoport-specifikus termékenységi arányszám 0,2 ezrelék. 15–23 éves nők viszont vállalnak gyermeket. 20 év alatt különösen a roma (cigány) nők termékenysége magas, de korcsoport-specifikus termékenység 2000-ben országos viszonylatban épp 20 és 24 éves korcsoportban volt a legmagasabb (90‰).

1. ábra A 15–49 éves romániai és magyar nemzetiségű nők korstruktúrája százalékban, 2002

Forrás: INS, nem publikált népszámlálási adatok

Megvizsgálva a termékeny korú magyar nők arányát az ország megfelelő korú népességében megfigyelhetjük, hogy az 1992-es össznépességi 7,1 százalékos arányt csak a 49 évesek érik el, ami pedig aggasztóbb, hogy a 6,6 százalékos 2002. évi össznépességi arányt is csak a 44–48 éves, mindössze 0,2 ezrelékes termékenységu korosztály éri, vagy haladja meg. Az összes többi korosztályban ennél kisebb a magyarok aránya, mint az össznépességen belül. Ez annyit jelent, hogy még ha a gyermekvállalási kedv a magyarok körében ugyanolyan mértékű is lenne, mint az össznépességnél, (ami annyiban kizárt, hogy a romák termékenységét meg sem közelítjük, és ők is hozzájárulnak az össznépességi mutatókhoz), vagy ha csak kis mértékben maradna el a attól, a magyar élveszületések az országosnak akkor is csak 5,8–6 százalékát tudnák kitenni, hisz ennyi a 15-29 évesek aránya, akik a termékenységhez a többi korosztálynál nagyobb mértékben járulnak hozzá.

4. táblázat A 15–49 éves magyar nők száma és számaránya korévenként Romániában 2002-ben

Korév	15-49 éves nők korstruktúrája		Magyar nők aránya korévenként
	Románia	Magyarok	
15	176.578	9801	5,6
16	162.455	9181	5,7
17	162.219	9064	5,6
18	147.241	8730	5,9
19	149.805	9012	6,0
20	161.476	9.743	6,0
21	172.210	10.489	6,1
22	171.778	10.433	6,1
23	172.999	10.664	6,2
24	174.268	11.023	6,3
25	171.347	10.785	6,3
26	170.352	10.558	6,2
27	174.897	11.059	6,3
28	155.428	9.758	6,3
29	157.734	9.959	6,3
30	160.931	10.216	6,3
31	172.993	10.987	6,4
32	182.358	11.335	6,2
33	204.159	12.241	6,0
34	235.289	12.999	5,5
35	114.252	7.121	6,2
36	114.367	7.113	6,2
37	117.330	7.177	6,1

38	120.869	7.499	6,2
39	120.127	7.372	6,1
40	128.533	7.814	6,1
41	139.920	8.200	5,9
42	141.948	8.751	6,2
43	151.921	9.512	6,3
44	161.056	10.359	6,4
45	164.708	10.993	6,7
46	168.892	11.547	6,8
47	169.358	11.527	6,8
48	150.311	10.366	6,9
49	156.161	11.034	7,1
Összesen	5.556.270	344.422	6,2

Forrás: INS, nem publikált népszámlálási adatok

Vizsgáljuk meg tehát, hogy az élveszületések és a halálozások hogyan oszlanak meg országos szinten nemzetiségek szerint 1992–2002 között.

5. táblázat Az élveszületések százalékos eloszlása Romániában nemzetiségenként, 1992–2002

Év	Élveszületések száma	Százalékos eloszlás			
		román	magyar	roma/cigány	más
1992	260.393	92,5	5,7	1,0	0,9
1993	249.994	92,5	5,2	1,4	0,9
1994	246.736	92,2	5,3	1,6	0,9
1995	236.640	92,0	5,3	1,9	0,9
1996	231.348	92,1	5,2	1,9	0,8
1997	236.891	92,0	5,1	2,1	0,8
1998	237.297	91,8	5,2	2,2	0,8
1999	234.600	92,0	5,0	2,2	0,9
2000	234.521	91,8	5,0	2,4	0,8
2001	220.368	91,5	5,1	2,5	0,9
2002	210.529	91,6	5,1	2,5	0,8

Forrás: INS, nem publikált népmozgalmi adatok

Megfigyelhető, hogy a magyar élveszületések országos aránya 5,7 százalékról 5 körüli értékre süllyedt. Úgy tűnik, az 5 százalékos küszöb lesz az, amelyen megállhat a korosztályokon belüli aránycsökkenés. Azt is megfigyelhetjük, hogy az élveszületések száma sem országos, sem pedig a magyarok körében nem csökkent 1995–2000 között. A születésszámok országosan 230.000 fölött mozogtak, és ezen belül a magyarok aránya is 5,1 százalék körüli volt. Növekedett

viszont a roma születések aránya, amely az 1990-es évek közepétől 2 százalék körül mozgott, 2002-re pedig 2,5 százalék körülre emelkedett. Az aránynövekedés mögött nem feltétlenül (vagy nem csupán) a nagyobb roma termékenység áll, hanem az is, hogy egyre többen vállalják ezt az identitást. A roma születések számát nem lehet azonban jól követni, mivel az újszülöttek bejegyzésekor a nemzetiség megállapítása nem követi a népszámlálás az önbevallás tiszteletben tartására vonatkozó szigorú szabályait, így a szülészeteken, és ezt követően az anyakönyvi hivatalokban az újszülött nemzetisége gyakrabban van románnak (esetenként magyarnak) feltüntetve, mint ez (el)várható lenne. Ez abból is megállapítható, hogy a népszámlálások éveiben a roma nők általános termékenységi arányszámai sokkal alacsonyabbak (!) az országos átlagnál, ami nyilvánvalóan abból adódik, hogy a népszámlálás alkalmával magukat roma nemzetiségűnek valló anyák újszülötteit tömegesen nem romaként regisztrálták. A magyarokra vonatkozó adatok viszont országos szinten megbízhatónak tűnnek, legalábbis a 2002-es népszámlálási adatok megfelelő koréves adataival való összevetés alapján (lásd a 3. mellékletet).

Bár nem ismerjük a romániai magyarok korszpecifikus termékenységét, a termékeny korú magyar nők belső eloszlása viszonylag szabályos, ezért hozzávetőlegesen ki lehet számítani a *teljes termékenységi arányszámot* (TFR). Ez azért fontos, mert a kapott érték összevethető a 2,2-es számított értékkel, amely azt mutatja meg, hogy egy termékeny korú nőre átlagosan hány élveszületés kell jusson ahhoz, hogy a népesség összlétszáma tartósan fennmaradjon. Korszpecifikus termékenységi arányok hiányában a TFR-t a következőképpen számoltuk: $TFR = 35 \times GMR$, tehát az *általános termékenységi arányszámot* (GFR) szoroztuk a termékeny korosztályok számával. Ezt a számot 1000-rel osztjuk, ha 1 nőre akarjuk kiszámítani a TFR értékét.

6. táblázat *Becsült TFR Romániában és a romániai magyarok körében, 1992–2002*

Év	1000 15–49 éves nőre jutó élveszületések		
	Romániai magyar TFR	Becsült országos TFR	Számított TFR Románia
1992	1,33	1,63	1,5
1993	*	1,55	1,4
1994	*	1,52	1,4
1995	*	1,44	1,3
1996	1,19	1,40	1,3
1997	1,20	1,42	1,3
1998	1,22	1,42	1,3
1999	1,17	1,41	1,3
2000	1,18	1,41	1,3

2001	1,13	1,32	1,2
2002	1,08	1,33	1,2

* Ezekre az évekre a 15–49 éves magyar nők számát nem sikerült jól közelíteni.

Forrás: INS nem publikált népmozgalmi és népszámlálási adatok

A becslés helyességét ellenőrizhetjük a Románia női népességének teljes termékenységi arányszámai alapján. Elmondhatjuk, hogy a becsült értékek a ténylegesnél általában egy tizedessel nagyobbak. Ezért a romániai magyarokra kapott értékeket is inkább lefele fogjuk kerekíteni. Mint az várható volt, az értékek mindvégig alacsonyabbak a romániaiaknál, és messze elmaradnak a 2,2-es helyettesítési értéktől is. Láthatjuk, hogy a periódus elején a magyarok számított (becsült) születésszáma egy 15-49 éves korú nőre 1,3 gyermek körül alakult, ez lecsökkent 1,1 alá 2002-re, és az értékek mindvégig elmaradtak az illető év országos átlagától.

A kisebbségben élő közösségek, így a romániai magyarok esetében sem esik egybe a biológiai reprodukció az etnikai reprodukcióval. Azaz nem minden magyar nemzetiségű nő által szült gyermek válik magyarrá. Az etnikai reprodukció arányát a biológiai reprodukcióban a 2002-es népszámláláskor regisztrált, etnikailag vegyes házasságokból származó gyermekeinek nemzetisége alapján fogjuk megbecsülni. A 11. mellékletben láthatjuk, hogy a gyermekkel rendelkező családok esetén a magyar nemzetiségű férfiak 85 százaléka él etnikailag homogén (homogám) házasságban, a többi vegyes házasságban él, túlnyomórészt román nőkkel. A gyermekkel rendelkező magyar nők 86,6 százaléka él homogám, magyar férfival kötött házasságban és a többi 13,4% vegyes házasságban él. Ha a mellékletben szereplő táblázat megfelelő értékét vennénk alapul, ezen nők 23 százalékának lenne magyar a gyermeke. De mivel a magyar férfiak és nők hasonló számban kötöttek románokkal vegyes házasságot és van gyermekük (29 555 férfi és 28 507 nő), jobban közelítjük a valóságot, ha a magyar férfiakal kötött vegyes házasságokban született és magyar nemzetiségűnek nevelt gyermekek arányát is figyelembe vesszük (31,8%), akkor azt mondhatjuk, hogy a román-magyar vegyes házasságok átlagosan 27,5 százalékában lesz magyar a gyermek. A „normális”(azaz asszimiláció-mentes) állapot az lenne, ha ezen családok 50 százalékában nevelnének magyar nemzetiségűnek gyermekeket. Mivel a 27,5 százalékos érték alapján azt mondhatjuk, hogy a „normális” állapot 55 százalékát teljesítjük ma, ami azt jelenti, hogy a vegyes házasságokban átlagosan a női biológiai termékenység 45 százaléka asszimilációs veszteség, még ha a magyar férfiak által „hozott” nyereséget be is számítjuk. Tehát a 14 százaléknyi vegyes házasságban élő magyar (akiknek van gyermekük) 45 százaléka asszimilációs veszteség, azaz a magyar nemzetiségű nőktől élve

születettek 6,3 százalékát tekinthetjük asszimilációs veszteségnek a meglévő statisztikai adatok alapján, és így az élveszületések 93,7 százaléka járul hozzá a biológiai reprodukcióhoz. A valóságban azonban feltételezhető, hogy különösen a magyar családfők esetében a gyermek népszámláláskor közölt nemzetisége annak felnőtté válása után megváltozhat, és ezáltal a valós asszimilációs veszteség magasabb lesz, mint amit az előbb számoltunk. Feltételezem, hogy a legújabb tendenciák alapján (a magyarok számának drasztikus csökkenése a szórványvidékeken) az etnikai a biológiai reprodukció nem több, mint 90 százalékát teszi ki csupán, az élveszületések mintegy 10 százaléka az élettartam során kilép a magyarok soraiból. Ezt az értéket tekinthetjük asszimilációs veszteségnek, az 1992-2002 közötti 135.284 „magyar” élveszületett egy részét tartalmazzák, mások pedig nincsenek már ezek soraiban, hiszen egyből románnak regisztrálták. Ha számszerűsíteni próbálunk, akkor 13 500 főre tenném a reprodukciós veszteség végső értékét a két népszámlálás között, de aminek a kisebb része, hangsúlyozom, még 2002-ben nem tekinthető tényleges veszteségnek. Az asszimilációs veszteségnek más formái is vannak, ám azokkal ebben a tanulmányban nem áll módunkban foglalkozni.

Ha megvizsgáljuk az elhalálozottak nemzetiségek szerinti százalékos megoszlását, akkor fordított tendencia figyelhető meg: a roma elhalálozások aránya a 0,5 százalékot is csak 2002-re érte el, a magyarok aránya viszont 1992-ben annak 9, 2002-ben 7,8 százalékot tett ki az országos adatokon belül.

7. táblázat Az elhalálozottak nemzetiségi megoszlása Romániában, 1992, 1997, 2003.

Év	Összes elhalálozott	Ebből (%):			
		román	magyar	roma/cigány	más
1992	263.855	88,1	9,1	0,3	2,5
1997	279.315	90,3	8,0	0,4	1,2
2002	269.666	90,5	7,8	0,5	1,3

Forrás: INS, nem publikált adatok.

Miért csökkent a magyarok aránya az elhalálozottakon belül? Először is, Romániában, európai modellhez hasonlóan a halálozások alapvetően öregkoriak. Mivel a 20. század első felében, különösen 1930 és 1940 között, Románia mai területén a magyar nemzetiségűek aránya az össznéesség 9–10 százaléka volt, az idős, 70 év fölötti korosztályokban még tetten érhető ez az arány. Viszont 1992 és 2002 között, ahogy telt az idő, a halálozás veszélyének jobban kitett

korosztályok közé olyan évjáratok léptek be, amelyek körében már kisebb arányban (7,8–8%) vannak magyarok.

A romániai magyarok termékenysége európai összehasonlításban

Európában a termékenység trendszerű csökkenésének egyik általános magyarázatára a *demográfiai átmenet elméletét* szokás felhozni. Ennek eredeti formájában az alábbi öt szakaszt fogalmazták meg:⁴

1. Magas stationer fázis, magas halálozási és élveszületési arányszámokkal;
2. A korai népességnövekedés szakasza, csökkenő halandósággal és továbbra is magas születésszámmal;
3. Későbbi növekedés szakasza: tovább csökken a halandóság, és a születések száma is csökkenni kezd;
4. Alacsony stationer szakasz, amikor a halandóság és születésszám egyaránt alacsony, de ez utóbbi tovább csökken;
5. A természetes fogyás szakasza, amikor a születések száma a halálozások száma alatt marad.

Az átmenet mögöttes okainak magyarázatával többen is próbálkoztak. A termékenység csökkenésére először csupán a halandóság csökkenését hozták fel magyarázatként, a második világháború után azonban a magyarázatok diverzifikálódtak, és az átmenet kiteljesedését a gazdasági-társadalmi fejlődésnek tulajdonítható gazdasági, társadalmi és kulturális változásokkal magyarázzák. Ezek között különösen fontos a kis család modelljének elterjedése, ami iparosodással és a gyermekek gazdasági hasznának átalakulásával hozható összefüggésbe. Az individualizáció általánosodásával, a városi népesség számának növekedésével csökkent a hagyományos közösségi és vallási értékek szerepe a családtervezésben, a gyermekvállalásban, vagyis egyre inkább individuális indokok kerültek előtérbe.

Az átmenet egyes fázisai a különböző országokban más-más időpontokban, elérő hosszúsággal és intenzitással következtek be. Ezek alapján az európai országokat az alábbi csoportokba sorolták:⁵

1. Észak-európai modell, korai és hosszú átmenettel, pl. Svédország, 1815–1965);

⁴ Blacker, Carlos P.: Stages in population growth. *Eugenics Review* no. 39/1947, 81-101.

2. Nyugat-európai modell, későbbi és gyors átmenettel, pl. Németország, 1875–1965;
3. Dél- és kelet-európai modell, későbbi és gyorsabb átmenettel, pl. Olaszország, 1875–1965;
4. Az európai származású bevándorlók országainak modellje, a természetes szaporodás már az átmenet előtt magas volt és az átmenet idején fokozatosan csökkent, pl. az USA, 1870–1950;
5. Franciaország: a születési arányszám a halálozási arányszám csökkenését megelőzően csökkenni kezdett, 1780;
6. Írország, a kezdeti magas termékenység először lecsökkent, később újra felemelkedett.

A dél- és kelet-európai demográfiai átmenet modelljébe illeszkedik Románia, és azon belül az erdélyi magyarság is. Erdélyben a halandóság 1875-től kezdett csökkenni, a születések száma viszont még 1910-ig viszonylag keveset csökkent. Érdemi változás 1915–20 után állt be, amikortól folyamatosan csökkent a születések száma. Természetes trendek szerint 1965 körül fejeződött volna be az átmenet utolsó szakasza, amikortól a népesség száma stagnálna vagy elkezdene csökkenni. Ám az akkori erőszakos népesedéspolitikával, ami főleg a szigorú abortusztilalom által érvényesült, a klasszikus demográfiai átmenet Romániában, így Erdélyben is gyakorlatilag 1991-ig kihúzódott.

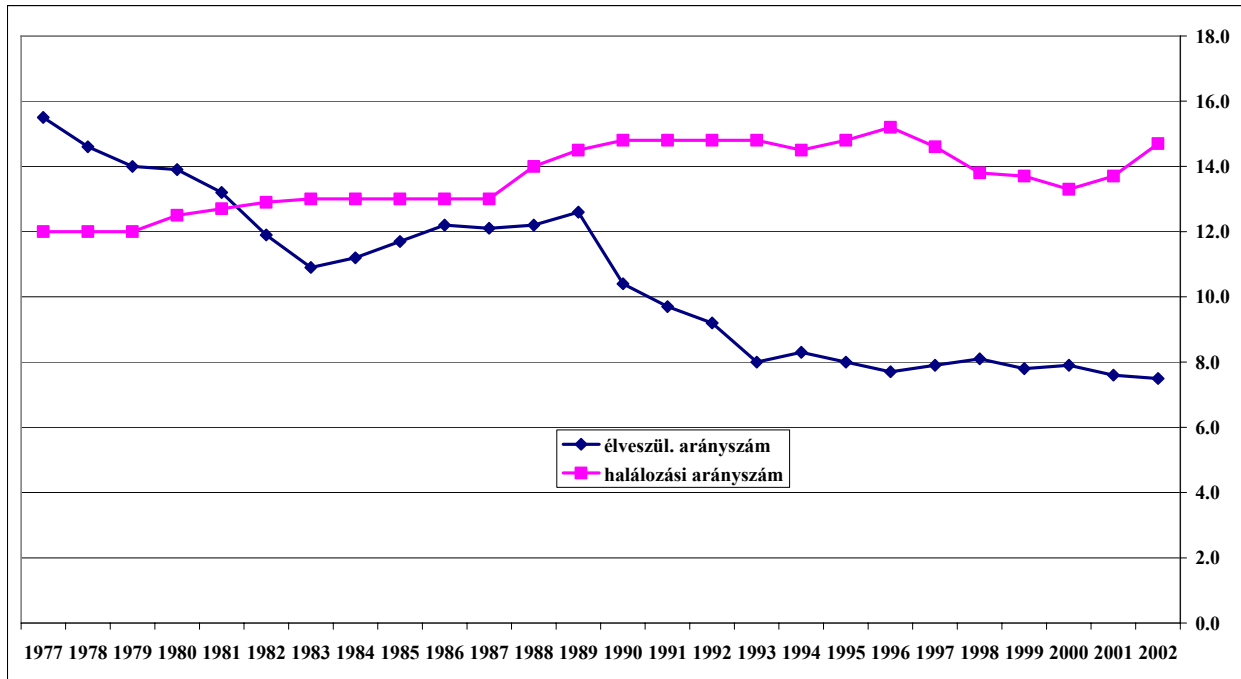
Feltevődik a kérdés, hogy a romániai magyarok körében az átmenet mikor fejeződött be? Vajon nem korábban, mint Romániában összességében? A választ erre nehéz megadni, de nem lehetetlen. A nyolcvanas évek vonatkozásában az élveszületések számát viszonylag jól lehet közelíteni az 1992-es népszámlálás születési évek szerinti adatai alapján, hiszen a halandóság és a kivándorlás a 12 éven aluliak körében elenyésző. Az alábbi, 2. ábra adatainál legfeljebb 0,1 és 0,5 ezrelék közötti értékekkel lehetnek magasabbak a tényleges adatok. Az évenkénti össznépességet a két népszámlálás közötti átlagolással becsültük. A halandósági adatok 1992 előtt az országos értékek alapján készült becslések, figyelembe véve, hogy 1992 utáni ismert értékek tendenciaszerűen mintegy 15-20 százalékkal magasabbak az országos értékeknél. A tényleges értékektől való eltérés feltételezhetően 1 ezrelék alatti.

Az adatok szerint a romániai magyarok körében még a meghosszabbított demográfiai átmenet is jóval, (közel 10 évvel) az országos időpont előtt, 1982 körül befejeződött. Azóta természetes fogyás figyelhető meg. Még abban az esetben is, ha a becsléseink kissé torzítanak,

⁵ Andorka Rudolf: *Gyermekszám a fejlett országokban*. Gondolat: Budapest, 1987, 41–42.

szinte biztosra vehető, hogy 1982–1991 között a romániai magyarok természetes szaporodási arányszáma nem haladta meg számottevően a 0 értéket, de valószínűbb, hogy kissé negatív volt.

2. ábra. A romániai magyarok születéseinek és halálozásainak száma 1000 főre, 1977–2002, (A halálozások 1978–1992 között értékek)

Forrás: INS, nem publikált népmozgalmi adatok, becsléssel kiegészítve

Felmerül tehát az a kérdés, hogy Romániában, és az erdélyi magyarok körében a klasszikus átmenet lezárása után mi következett: a második demográfiai átmenetnek nevezett jelenség, vagy csupán az átmenettel járó gazdasági-társadalmi nehézségek okozta gyermekvállalási-kedv csökkenése? Először is azt mondhatjuk, hogy a termékenységet tekintve a második demográfiai átmenet már a nyolcvanas évek első felében elkezdődött, az alábbi ábrán láthatjuk, hogy a népesség természetes fogyása korábban elkezdődött, mint a többségi etnikum esetében. A második demográfiai átmenettel kapcsolatos jelenségek azonban nem tudtak kiteljesedni a Ceaușescu korszak szűklátókörű és erőszakos népesedés-politikája következtében. Gail Kligman értékelése alapján az 1966–1989 közötti román népességpolitika három szakaszra bontható fel: 1966–1973, 1974–1983 és 1984–1989. Az egész Ceaușescu korszakra jellemző, hogy az abortuszt betiltották, és eszközként használták azon törvények és stratégiák révén, amelyek az állampolgárok intim életébe avatkoztak be. A kommunista politikai rendszer

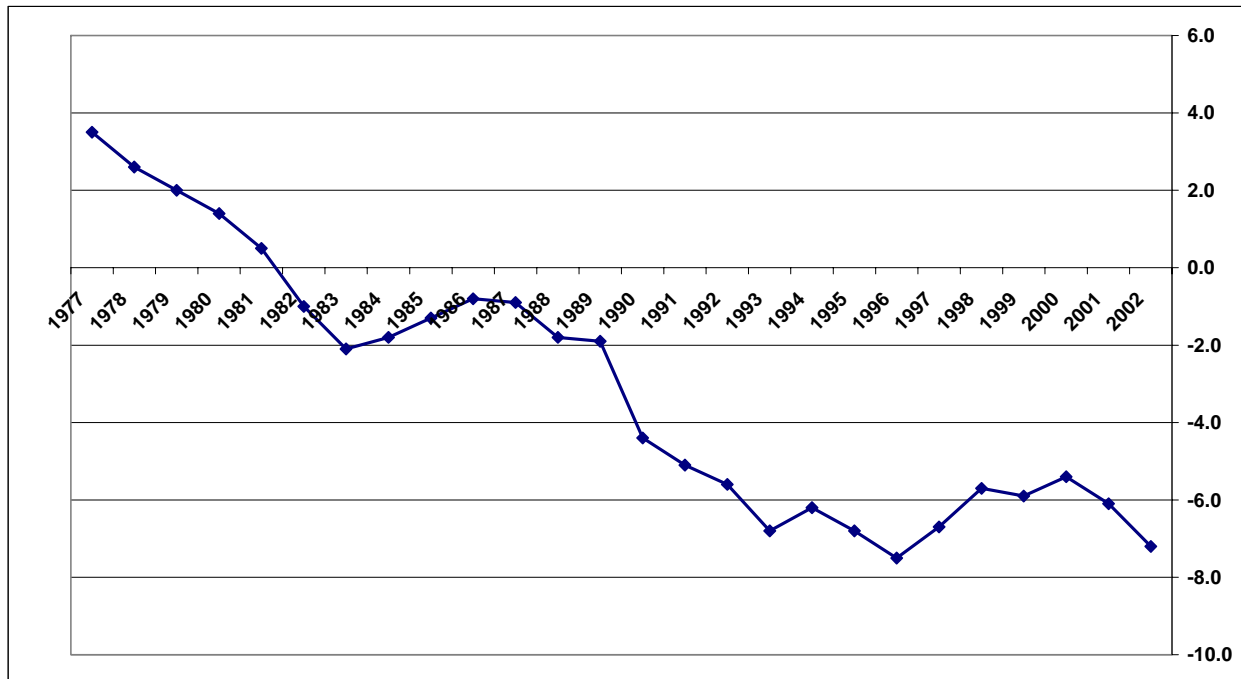
ambivalensen viszonyult a nők társadalmi szerepéhez.⁶ A szigorú, 770/1966-os rendelettel szabályozott, 1-től 3 évi börtönnel büntetendő abortusztilalom ellenére, 1968 után újra jelentősen csökkenni kezdett a születések száma, mivel a népesség jelentős részének értékrendje és életformája nem támogatta a sokgyermekes családformát, hiszen alapjában véve a demográfiai átmenet már 1965-ben lezárult, és ennek az értékrendbeli alapjai nem változtak meg. A második korszak elején, 1974-ben, Ceaușescu teljhatalmának kiteljesedésével, erős propagandát fejtettek ki a gyermekvállalás érdekében, megspékelve ezt némi szociális juttatásokkal is. Az abortusztörvény alkalmazását politikailag még inkább ellenőrizhetővé tették, központosították az „abortuszbizottságok” kinevezését. Egy „engedmény” is bekerült a módosításba; az abortuszt a korábbi 45 év helyett már 40 évtől lehetővé tették. Kligman szerint ez a lépés azért történt, hogy a közelgő Népesedési Világkongresszuson Románia már fel tudja mutatni a nemzetközi trendekhez való felzárkózást. Ezen intézkedések hatása azonban három-négy év után szertefoszlott, így végül 1984-ben újabb változásokat eszközöltek a születések kontrolljában. Erre a korszakra az életkörülmények is igen megromlottak, Ceaușescu a lakossági fogyasztást visszafogó politikájának eredményeként minden területen a hiány volt jellemző. Az abortusz szabályozását újra szigorították, az engedélyezés korhatárát újra felvitték 45 évre. E mellett csupán öt gyermek után lehetett abortuszhoz folyamodni, a korábbi négy gyermek helyett. A családon kívüli gyermekvállalást a hivatalos kurzus már nem ítélte el, a kiskorúak gyermekvállalásával is toleránsabb lett. Befejezheték az iskolát terhesen, vagy akár gyermekkel is, amit előzőleg az iskolák szabályzata nem tett lehetővé – mutat rá Kligman. Ugyanakkor kifejti, hogy a pro-natalista szociális intézkedések, mint például a gyermekek utáni járulékok összege, elmaradtak a többi szocialista ország mögött, és a gyermeknevelés költségeihez képest is.⁷ Míg ezzel a népességpolitikai váltással Romániában néhány évre sikerült továbbra is biztosítani a gyermekvállalást, a romániai magyarok körében valószínűsíthetően már 1984-re beállt a természetes fogyás állapota. Az alábbi ábrán láthatjuk ugyanakkor, hogy a fogyás mértéke az 1980-as évek végére kissé mérséklődött, egy ezrelékkel megemelve a természetes szaporodási arányszámot. Az 1989-es változások után megszűnt a gyűlölt abortusztilalom, illetve az erőltetett

⁶ Kligman, Gail: *Politica duplicității. Controlul reproducerii în România lui Ceaușescu* [A duplicitás politikája. A reprodukció feletti kontroll Ceaușescu Romániájában]. Humanitas: București 2000, 60–68.

⁷ U.o., 79–80

pro-natalista politika, és a romániai magyarság természetes szaporodása 1995-ig körülbelül olyan ütemben csökkent, mint 1977 és 1983 között.

3. ábra. A romániai magyarok természetes szaporodási arányszáma, 1977–2002 (1992 előtt becsült értékek)

Forrás: INS, nem publikált népmozgalmi adatok, becsléssel kiegészítve

Az úgynevezett második demográfiai átmenet elméletét Dirk J. van de Kaa fogalmazta meg, ezzel próbálva magyarázni azokat a változásokat, amelyek a klasszikus, “első” demográfiai átmenet befejezés után következtek be. Ezek a szerző szerint alapvetően értékrendbeli változásokra vezethetők vissza, és négy fő vonással jellemezhetők:

- A házasság “aranykorát” az együttélés váltja fel;
- A gyermekközpontú mentalitás helyébe a párközpontúság lép;
- A megelőző fogamzásgátlás helyét az önmegvalósító fogamzás váltja fel;
- A korábban egységes családmodell pluralizálódik.⁸

Rychtarikova cseh és más kelet-európai adatok alapján azt állítja, az 1989 utáni közép- és kelet-európai változások inkább a gazdasági átmenet, és kevésbé a demográfiai átmenet

⁸ van de Kaa, Dirk J.: Europe's Second Demographic Transition, *Population Bulletin*, vol. 42, no.1, 1987, 3–35.

számlájára írhatók. Ebben az értelemben tehát a gyermekvállalási kedv csökkenése, de még a házasságkötések elmaradása, vagy későbbi életkorra “halasztása” is a gazdasági-társadalmi nehézségek, az életszínvonal csökkenése számlájára írhatók.⁹

A születések arányszámában, az első gyermek vállalásának átlagos életkorában megfigyelhetők belső regionális különbségek, amelyek a második demográfiai átmenettel is kapcsolatba hozhatók, az viszont egyértelmű, hogy ez inkább a Dél-Európában megfigyelhető modell szerint játszódott le, így például a házasságkötések és a házasságon belül született gyermekek aránya végig magas maradt. Romániában a rendszerváltás társadalmi költségei, valamint a kilencvenes évek elején felemás módon végrehajtott reformok eredményeként az ország népességét, ezen belül pedig a magyarságot is igen súlyosan érintő kivándorlási folyamatok indultak be. Ezek nagyságrendjét még látványosabbnak érzékeljük, mert 2002-ben a jelenlevő állandó népességet másképp határozták meg, mint 1992-ben, a több mint egy éve külföldön tartózkodókat ugyanis, ekkor először, nem számolták be az állandó népességbe. Azonban nem téveszthetjük szem elől, hogy az alacsony gyermekszám-vállalási szándékok már 1965-től, 1983 után pedig még hangsúlyozottabban jelen voltak. Ebben az előnytelen gazdasági, megélhetési feltételek végig szerepet játszottak, ehhez azonban nem volt szükség a rendszerváltáshoz. Megkockázatom azt a hipotézist, *hogy az abortusz engedélyeztetése esetén a termékenység már a nyolcvanas években a kilencvenes évek szintjére süllyedt volna Romániában, illetve a romániai magyarok esetében.*

Európai összehasonlításban megvizsgálva, jobban tudjuk értékelni a romániai magyarság természetes fogyásának mértékét. Először, nézzük meg, hogy a kelet-európai rendszerváltásokat közvetlenül követő években (1990–1992) hogyan alakultak Európában a születési és elhalálozási arányszámok.

A 4. mellékletben látható, hogy 1995-ben, illetve 1999-ben Európában csak az egykori NDK népességének volt alacsonyabb születésszáma, mint a romániai magyaroknak. Megfigyelhetjük azt is, hogy Közép- és Kelet-Európában a kilencvenes években a születések száma mindenhol 10 ezrelék alá csökkent, a romániai magyarok pedig ezen belül is a legalacsonyabb értékeket produkálják. Ehhez a legközelebb Lettország, Oroszország, Észtország, Csehország és Bulgária születési arányszámai állnak. Magyarország helyzete, amely a 44 európai

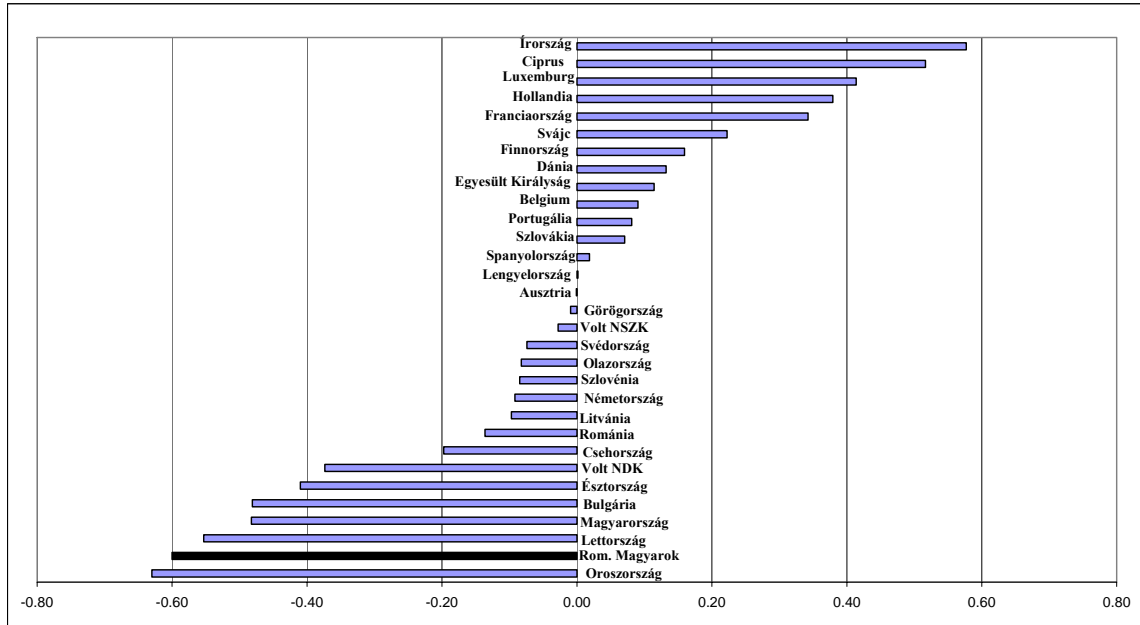
⁹ Rychtarikova, Jitka: Második demográfiai átmenet zajlik Kelet-Európában? *Regio* 2001/1, 111–139.

ország közül a születési arányszám fordított sorrendjét tekintve a 12. helyen volt, ennél jóval előnyösebb. Románia pedig ugyanezen a listán a 23. helyen volt. Az országok közötti különbségek természetesen nem nagyok. 1999-ben a romániai magyarok igen alacsonynak számítók, 7,8 ezrelékes és Románia 10,4 ezrelékes, európai viszonylatban közepes értékei között csupán 2,5 ezrelék az eltérés.

A nyers halálozási arányszám alapján ugyancsak rossz helyezése van Európában a romániai magyaroknak. Az 1999-es adatok alapján csupán Magyarországnak és Oroszországnak voltak magasabb halálozási adatai. Ebben a vonatkozásban már érvényesül az etnikai közelség elve az erdélyi és magyarországi magyarok között. Egész Európában csak a magyarságra vonatkozó adatok a mi adataink esnek közel egymáshoz, és sajnálatos módon ezek a legrosszabbak is. Ennek egyik fő oka az elöregedett népesség, de vannak más okok is, hisz a születéskor várható élettartam tekintetében Magyarország és Románia egyaránt rossz helyen áll, majdnem a legkisebb átlagos értékekkel rendelkeznek Európában. Ráadásul kimutatható, hogy mindkét ország népességének 1970-ben sokkal jobb pozíciója volt az európai országok rangsorában, mint 1990-ben vagy 1999–2000-ben. Ez főleg a kommunizmus második felének az állampolgárok életkörülményeire és egészségi állapotára, a kórházak felszereltségére, illetve az egészséges életmódhoz kapcsolódó ételszemlélet kialakulásában gyakorolt igen káros kihatásaival magyarázható. Ezeket a hátrányokat a posztkommunista országok máig nem tudták behozni (értsd 2003-ig).

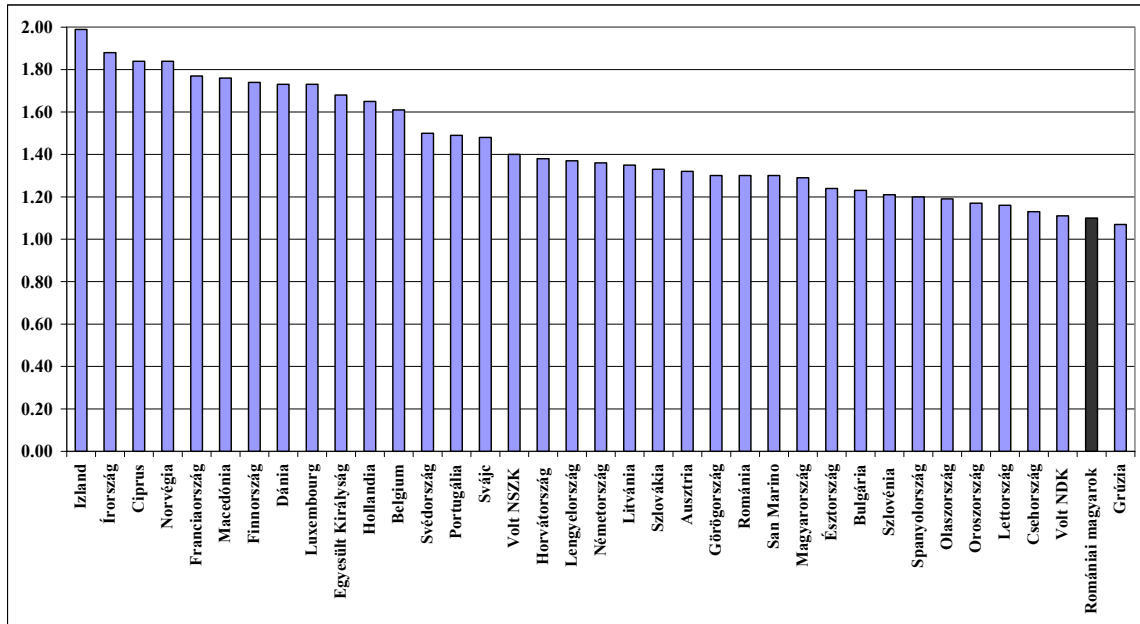
A születések és halálozások együttes hatását vizsgálva, mint az eddigiek alapján várható volt, a természetes fogyás ugyancsak a romániai magyarok esetében a legnagyobb mértékű 1999-ben. A romániai magyarok -0,6 százalékos természetes szaporodása csak Oroszország (amelynek területe részben nem is Európában van) „múlta felül” (-0,63%), és Lettország (-0,55%), Magyarország (-0,48%), illetve Bulgária (-0,48%) közelítette meg. Kamarás Ferenc rámutatott, hogy a halálozások száma 1999-ben 19 európai országban haladta meg a születéseket, és a természetes fogyás a rendszerváltó országokban a legnagyobb mértékű. Ennek fő okát abban látja, hogy 1990 óta a poszt-szocialista régió országaiban, Csehországot kivéve, a halandóság jelentős javulása elmaradt.

4. ábra. A természetes szaporodás arányszáma Európa országaiban, 1999 (%)

A természetes fogyás nagymértékben az előregedésre vezethető vissza. Szükséges azonban a gyermekvállalási kedvet külön megvizsgálni. Ennek tiszta mutatója a teljes termékenységi arányszám (TFR). A TFR vizsgálata rámutat arra, hogy az 1990-es években Európában mindenhol csökkent a gyermekvállalási kedv, ám a volt kommunista blokk országaiban ez a csökkenés drasztikusabb, a mutató 2 körüli értékről mindenhol 1,5 alá süllyedt. Nyugat-Európában ehhez képest, kevés kivételtől eltekintve, az eleve 2 alatti értékek keveset csökkentek, és továbbra is 1,5 fölött maradtak. Az évtized végére a TFR értéke Európában mindenhol a 2,2-es helyettesítési érték alatt, ám a legalacsonyabb értékeket Kelet-Európában regisztrálták.

5. ábra. A TFR értéke Európában, 1999-ben

A fenti ábrán látható, hogy 1999-ben a romániai magyarok teljes termékenységi arányszáma Grúziát kivéve a legkisebb volt Európában. Ehhez az értékhez álltak közel a volt NDK, Csehország, Lettország és Oroszország termékenységi arányszámai. Azt is látnunk kell, hogy a TFR értéke 1,5 alatti olyan „gazdag” országok esetében, mint Németország, Ausztria, Olasz- vagy Spanyolország.

Regionális különbségek nemzetiségként Erdélyben, európai perspektívában

Megfigyelhető, hogy a termékenységi magatartásban sok esetben nem az országok, hanem kisebb régiók, megyék képeznek konzisztens magatartásbeli egységet. Erdély egyes részein európai kontextusban nézve a legkorábban kezdődött el a termékenység csökkenése, míg más részokről ez nem mondható el. Coale az európai országok termékenységi adatait összehasonlítva tartományok, illetve megyék szerint azt találta, hogy négy, egymástól távol eső, különböző tartományban a termékenység már 1870 és 1900 között alacsony volt¹⁰. Ezek a területek a mediterrán, balti, atlanti és a közép-európai régióban helyezkedtek el. A negyedik, a közép-európai régió a Habsburg monarchiához tartozott, amelyből az egyik vidék a

magyarországi Dél-Dunántúl, két vidék pedig az általunk vizsgált erdélyi területhez tartozik: a Báság és Dél-Erdély. Ezeken a területeken ma Arad, Temes és Krassó-Szörény, illetve Brassó, Hunyad és Szeben megyék találhatók.

A továbbiakban megvizsgáljuk, hogy ezen területek termékenysége jó száz évvel később hogyan alakul a környező régiók termékenységéhez képest. Ezek a megyék a mai Románia más területeihez képest gazdaságilag és műveltségi szempontból (írastudók aránya, iskolázottság) is fejlettebbek voltak, ám a 19. század végi Habsburg Birodalom területén voltak ezeknél fejlettebb régiók is, mint például Bécs környéke, Csehország, vagy Szilézia. Ez utóbbiakban annak idején a termékenység mégis viszonylag magas volt. A korai termékenységcsökkenés okai között sokan a helyi német etnikum demográfiai magatartását tartják meghatározónak. Ez önmagában azért nem egyértelmű, mert egyrészt a dél-erdélyi és básági népességnek csak egy kisebbsége volt németajkú, másrészt Németországban és Ausztriában még viszonylag magas volt a termékenység. Tény, hogy a mai (tágra vett) Erdély területének egészét nézve a németek (szászok és svábok) termékenysége a vallási adatok alapján már a 18. században is számottevően alacsonyabb volt a románokénál vagy a magyarokénál, viszont a Báságban illetve Dél-Erdélyben a románok és a magyarok termékenysége is a mellettük élő németekéhez hasonlóan alacsony volt. *Megállapítható tehát, – és ezt a jelenlegi tendenciákra is érvényesnek tételezzük fel –, hogy Erdélyen belül a termékenység regionális eltérései jelentősebbek, mint a nemzetiség szerinti különbségek. Más kérdés az, hogy egyik régióban igen kevés román él (Kelet-Erdély – Székelyföld), máshol pedig magyarok élnek kevesen (Dél-Erdély és a Báság), így az erdélyi nemzetiségi átlagokhoz az egyes régiók más-más mértékben járulnak hozzá.* A nyolcvanas években a születési arányszám országos szinten a bánáti Arad megyében volt a legalacsonyabb (12,8 ezrelék), ezt pedig sorrendben követték az említett területen található megyék. Ám megfigyelhető, hogy a mai Románia közepén elhelyezkedő dél-erdélyi, Brassó és Szeben megyék 1980-ra az országos 18 ezrelékes átlaghoz hasonló, vagy attól csak kis mértékben elmaradó születési mutatókkal rendelkeznek. Ennek a változásnak két lényeges oka van. Egyrészt a régi lakosság egy része, a németajkú szászok többsége elvándorolt az 1970-es években. Másrészt leginkább 1960–1980, de kisebb mértékben azután is mindkét megyébe jelentős bevándorlás történt a környező megyékből, illetve Brassó esetében Moldva magasabb termékenységű

¹⁰ Coale, A. J.: *The Decline of Fertility in Europe from the French Revolution to World War II*. In: Behrman, S. J. et. Al. (ed.): *Fertility and Family Planning: a World View*. Ann Arbor, University of Michigan Press: Ann Arbor, 1969.

megyéből is. A bevándorlók egy része roma etnikumú volt, akiknek a termékenysége, köztudottan az országos átlagnak több mint kétszerese.

8. táblázat Az erdélyi megyék nyers születési arányszámai,* 1980–2000

Megye	1980	1985	1989	1990	1995	2000
Fehér	17,7	15,7	15,9	13,5	10	9,9
Arad	12,8	12,7	13,4	11,4	9,5	9,8
Bihar	16,7	14,9	15,1	13,2	10,9	10,9
Beszterce-Naszód	21,7	19,2	18,4	16,3	12,6	12,2
Brassó	17,1	14,2	14	12	8,6	9,2
Krassó-Szörény	15,2	13,9	13,8	12,2	9,5	9
Kolozs	17,1	13,9	13,8	12,4	8,8	8,8
Kovászna	20,8	17,3	17,8	14,6	10,3	11,6
Hargita	19,3	15,9	16	13,7	10,7	10,9
Hunyad	16,1	15	15,6	13,2	9,7	11,5
Máramaros	20,7	18,5	17,9	15,8	12,1	11,2
Maros	17,9	14,7	15,8	13,7	10,2	11,2
Szatmár	19,0	17,1	17,3	15,1	10,6	10,8
Szilágy	17,9	16,8	17,2	14,8	11,4	11,4
Szeben	18,5	15,4	15,1	12,6	10,2	10,4
Temes	14,4	13,3	13,2	12	9,3	9,3
Románia	18,0	15,8	16	13,6	10,4	10,5

* az 1000 főre eső élveszületéseket jelenti.

Forrás: Anuarul Demografic al României 2001

Az alacsony termékenységű erdélyi megyékben 15 ezrelék körüli értékekkel a halálozási ráták is jóval az országos (10 ezrelék), illetve az erdélyi átlag feletti. Ugyanakkor a korszpecifikus halandóság mutatói alapján megfigyelhetjük, hogy a csecsemőhalandóság bruttó rátája ezekben a bászai megyékben volt a legalacsonyabb (Temesben 22 ezrelék, az országos 37 ezrelék mellett), a magas halandóság oka pedig a viszonylag előregedett népesség. A születési arányszámok Romániában majdnem felére, 18-ról 10,5 ezrelékre csökkentek. A magasabb termékenységű megyékben ehhez hasonló arányú volt a csökkenés, míg a Bánság megyéiben a 2000-ben regisztrált 9 ezrelékes bruttó fertilitási arányszám kisebb mértékű csökkenés eredménye volt. Arad és Temes megyék ennek ellenére ma is a legalacsonyabb termékenységű megyék közé tartoznak. A részletes, megyénkénti halálozási adatok megtalálhatók a 8. mellékletben, valamint a Korunk 1/2003-as számában.¹¹

¹¹ Veres: i.m., 2003

A születésszám megyénkénti nemzetiségi különbségeit vizsgálva 1992-ben és 2002-ben látható, hogy a magyarok nyers élveszületési arányszáma általában kisebb, mint a többségieké. Ahol a magyarok nagyobb számban élnek, az eltérés 1–2 ezrelék, a szórványmegyékben viszont az eltérések nagyobbak: a születési arányszámok a magyarok esetében általában fele akkora, mint a románoké vagy az össznépeségé (lásd a 10. mellékletet). 1992 és 2002 között a gyermekvállalás mértékének csökkenése figyelhető meg mindkét nemzetiség körében, de ez a csökkenés nem egyforma. A különböző régiók esetében a születésszám szintén eltérő mértékben csökken: a székely megyék közül a gyermekszám csak Hargita esetében csökkent számottevően, míg a szórványmegyék esetében általában lényegesen kevesebb magyar újszülöttet regisztráltak 2002-ben, mint 1992-ben. Mivel egyrészt a gyermekszám-csökkenési tendenciák regionálisan jelentkeznek, másrészt egyes megyék, ahol a magyarok lélekszáma igen csekély, csak kis mértékben járulnak hozzá az erdélyi átlaghoz, a továbbiakban az élveszületések nemzetiségenkénti arányszámát nagyobb régiók szerint elemezzük. Az alábbi táblázatban a megyéket a következőképpen csoportosítottuk: Székelyföld (Hargita, Kovászna Maros), Észak-Erdély (Beszterce-Naszód, Kolozs, Máramaros), Dél-Erdély és Bánság (Brassó, Fehér, Hunyad, Szeben, Arad, Krassó-Szörény és Temes), Partium (Bihar, Szatmár és Szilágy).

9. 1000 főre eső élveszületések Erdélyben régiók szerint: 1992, 2002

	Nyers élveszületési arányszám 1992			Nyers élveszületési arányszám 2002	
	összes	román	magyar	összes	magyar
Székelyföld	11,6	12,6	10,1	10,7	9,2
Észak-Erdély	12,2	13,2	6,9	9,4	4,3
Dél-Erdély és Bánság	10,5	11,4	5,9	9,0	4,2
Partium	12,2	13,1	10,9	10,4	8,1

A fenti táblázatban látható, hogy a nyers élveszületési arányszámok 1992-ben Székelyföldön és a Partiumban kissé, mintegy 2 ezrelékkal maradnak el a románoktól. A magyarok nyers élveszületési arányszáma a két szórvány-régióban, még a Kolozs megyét magába foglaló Észak-Erdélyben is, mindössze 6,9 ezrelék, ami alig több mint fele a mellettük élő románok arányszámának. Ugyanakkor, mint láttuk a „román” élveszületések jelentős része roma gyermekeket fed, ezért a valós, népszámlálási értelemben vett román etnikumú nők élveszületéseinek száma alacsonyabb. Mivel köztudott, hogy a magyar népesség előregedettebb a

románoknál, 1000 15-49 éves nőre arányítva is kiszámítottuk a magyarok termékenységét. Ebből származtattuk a teljes termékenységi arányszámokat.¹² Az eredmények így is azt mutatják, hogy a szórványvidékeken élő magyar nők termékenysége 17–18 ezrelékes értékekkel alig több mint fele a partiuminak, és nem éri el a székelyföldi érték felét sem. A székelyföldi magyar nők termékenysége viszont az országos átlagot közelíti, ami azt jelenti, hogy, ha ez tendencia megmarad, a székelyek aránya az ország népességén belül természetes úton lényegesen nem csökken. Ezt a mutatót is finomítani kellene, mert a szórványvidékek 15–49 éves női népessége is relatíve elöregedettebb, mint a tömb-magyar vidékeken élők. Tudjuk, hogy a 15–29 éves nők adják az összes élveszületések mintegy 80 százalékát rendszerint, de korszpecifikus termékenységi arányszámokat nemzetiségenként nem áll módunkban számolni.

10. Általános és teljes termékenységi arányszám régióként, erdélyi magyarok, 2002

Régió	GFR	TFR
Székelyföld	37,3	1,31
Észak-Erdély	17,9	0,63
Dél-Erdély és Bánság	18,2	0,64
Partium	32,8	1,15
Erdélyi magyarok	30,8	1,08
Románia	37,9	1,33

A fennebb ismertetett módszerrel számított teljes termékenységi arányszám hihetetlenül alacsony a történeti Erdély két régiójában élő szórvány és szigetmagyarság körében. Itt az egy termékeny korú nőre eső átlagos gyermekszám 0,6 körüli értéke kevesebb mint egyharmada az egyszerű reprodukcióhoz szükséges 2,15 körüli értéknek. Európai kontextusban véve egyetlen olyan országot sem ismerünk, ahol a teljes termékenységi arányszám az 1-es érték alatt volna. Ezt az alacsony értéket már nem magyarázza az elöregedés sem, hiszen a mutatót legfeljebb a termékeny korú nőkön belüli kor-eltolódás torzíthatja. A probléma feltárása további kutatásokat igényel. Az eddigi elemzések alapján a következő hipotézisek állíthatók fel:

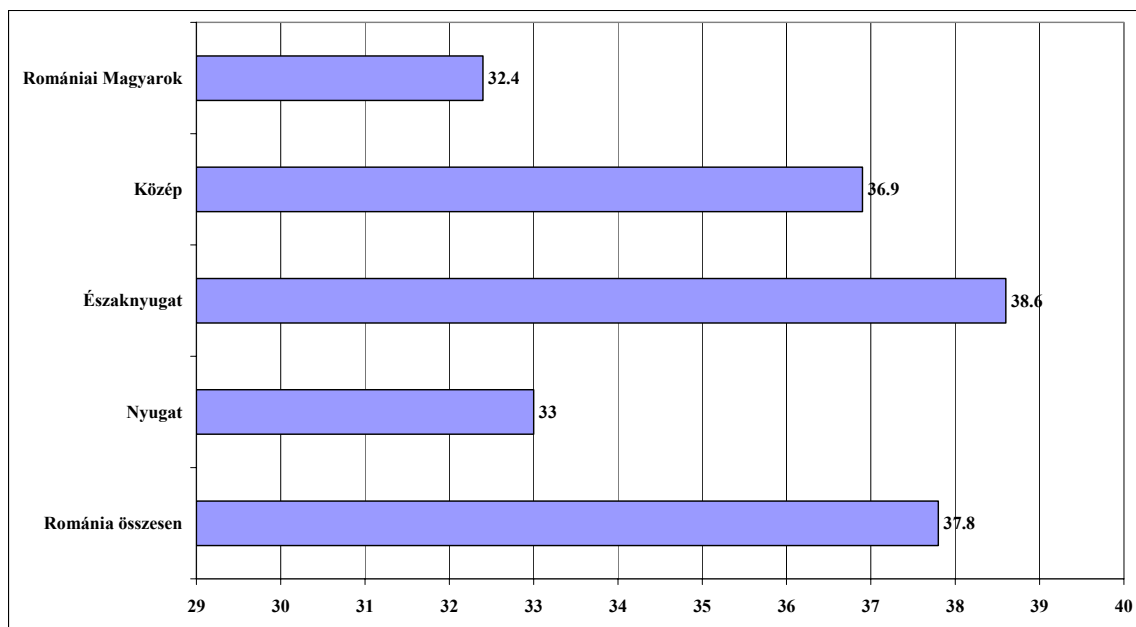
- A születések nemzetiség szerinti adatregisztrációja a szórványban és a helyi kisebbségben élő magyarok körében torzít.

¹² Rotariu, Traian: Demografie si sociologia populatiei, Polirom, Iasi, 2003. 269.

- A roma újszülött gyermekek hiányos vagy önkényes bejegyzése (Belső-Erdély) csupán a románok számát gyarapítja, a másik két régióban (Székelyföld, Partium) arányosan oszlik el a románok és a magyarok között.
- A kivándorlás ezen terület magyarságát jobban érintette, és ezen belül is a gyermekvállalásban fő szerepet vállaló 20–35 éves korosztályokat.
- A belső-erdélyi magyarok nagyobb arányban városlakók, és városon általában alacsonyabb a termékenység.
- A vegyes házasságok aránya magasabb, így az asszimilációs veszteségek is jelentősebbek.
- Az a hipotézis, amit J. Richtarikova fogalmazott meg, hogy Kelet-Európában a termékenység csökkenését elsősorban a rendszerváltás társadalmi költségei okozzák, véleményem szerint nem érvényes a belső-erdélyi magyarok esetében.

Ha az erdélyi fejlesztési régiók össznépességének termékenységéhez hasonlítjuk a romániai magyarok adatait, akkor egyrészt láthatjuk, hogy kisebbek a különbségek, másrészt pedig lényeges különbségek vannak fejlesztési régióként.

6. ábra. Az általános termékenységi arányszám (GFR) értéke fejlesztési régióként Erdélyben, 2001-ben

A Nyugati Régióban, ami a Bánságot foglalja magába, a magyarokéhoz hasonló, 33 ezrelékes a GFR értéke. Észak-Erdélyben magasabb, még az országos értéket is kissé meghaladja, míg a Közép Régiót magába foglaló Dél-Erdélyben és Székelyföldön 36,7 ezrelékkal magasabb a magyar értéknél, hiszen a Székelyföldön különben is magasabb a termékenység a többi tartományok magyarjainál.¹³ Megjegyzendő, hogy e mutató értéke 60 fölött kellene legyen ahhoz, hogy a népesség természetes úton reprodukálni tudja önmagát.

Következtetések

A romániai magyarság létszámcsökkenésének egyik fő okaként a természetes fogyást jelölhetjük meg, amely a közel 200 ezer fős létszámcsökkenés kissé több mint felét teszi ki. A nemzeti identitásváltásnak tulajdonítható asszimilációs veszteségek is részben ezen belül jelennek meg, nehezen becsülhető módon. Mivel a természetes népmozgalmi adatok nemzetiségi bontásai nem hajszálpontosak, a magyarnak regisztrált elveszületések általunk asszimilációs veszteségnek tekintett néhány százalékát nem tudjuk, tartalmazzák-e. A kivándorlás különböző formái okozzák a létszámcsökkenés kisebbik felét, a véglegesen kitelepedettek a teljes fogyás mintegy egynegyede (kb. 52 ezer fő), a többi része pedig a népszámlálási módszertanok változásának tulajdonítható, ide sorolhatjuk az ideiglenesen kinn tartózkodók által okozott létszámcsökkenést, ennek nagyságrendje becsléseim alapján 50-70 000 fő közötti értékre tehető, ami a teljes fogyás 20-30 százalékát teszi ki, attól függően, hogy az asszimilációs veszteségeket hová számítjuk (ez utóbbi nagyságrendjét a teljes fogyás 6-15 százaléka közé helyezem, sok kérdőjellel). A létszámcsökkenés összetételének százalékos becslése meglehetősen problematikus, és csak nagyon hozzávetőlegesen lehet megtenni, mivel 10 év alatt a lehetséges okok esetenként összekapcsolódva érvényesülnek.

A természetes fogyás fő oka az alacsony termékenység, amely beilleszkedik ugyan a kelet-európai termékenység-csökkenési trendbe, de annak legalacsonyabb értékeit közelíti. A termékenység különböző mutatóinak elemzése alapján kiderül, hogy valójában csupán a poszt-szovjet térségben figyelhetők meg a romániai magyarokéhoz fogható, alacsony női termékenységi mutatók. Amíg ott az életszínvonal drasztikus (relatív) csökkenése a fő oka az alacsony gyermekvállalásnak, Erdélyben a magyarok körében ennél jóval összetettebb helyzetről

¹³ Veres, i.m. 2003

van szó. Egyrészt a magyarságra jellemző, hogy a nyugat-európai trendekhez hasonlóan az 1989-es változásoknál korábban kezdődő, csökkenő tendenciájú termékenységi pattern is hatással van, valamint a mérhető létszámcsökkenéshez az előregedő korstruktúra is hozzájárul (sovány vigasz, hogy a román népesség előregedési tendenciái is hasonlóak a magyarokéhoz hosszú távon). A kisebbségi helyzet következtében a vegyes házasságok is hatással vannak az etnikai reprodukcióra. A 2002-es népszámlálás adatai szerint a vegyes házasságokból származó gyermekek nemzetisége azt mutatja, hogy még az 1992-es állapotnál is kedvezetlenebbül alakul a magyarok etnikai reprodukciója (lásd a 12. mellékletet), miszerint hosszú távon a magyar nők általi élveszületések csupán 90 százaléka járul hozzá az etnikai reprodukcióhoz.

A romániai magyarság termékenysége regionálisan igen nagy eltérést mutat. Amíg a székelyföldi érték illeszkedik a közép-európai országos értékek patternjébe, a helyi kisebbségben élő magyarok, különösen Erdély déli és északi részében hihetetlenül alacsony termékenységgel rendelkeznek. Ennek okait egy másik tanulmányban vizsgáltam meg,¹⁴ arra a következtetésre jutva, hogy az alacsony értékek egyik oka a népesség eltérő összetétele (így a városi népesség magasabb aránya szórványvidéken, akik körében alacsonyabb a gyermekvállalási kedv, akárcsak Magyarországon). Az alacsony teljes termékenységi arányszámok másik oka, hogy a szóránymegyékben a születési adatok nemzetiségi regisztrációja feltehetően nem teljesen megbízható. Amennyiben a 2002-es népszámlálás koréves nemzetiségi, megyénkénti adatait megvizsgáljuk kimutatható, hogy Dél-Erdélyben néhány tizeddel magasabb a teljes és néhány ponttal az általános termékenységi arányszám (TFR= 0,9 gyermek/ egy 15-49 éves nő, GFR= 25-26), mint amit az anyakönyvekből származó nemzetiségi adatokból számoltunk, ezáltal már hihetővé válnak a mutatók regionálisan is (lásd a 12. mellékletet). Ezzel együtt a népmozgalmi adatok nemzetiségi bontásai továbbra is hasznosak, különösen országos szinten használhatók, kisebb korrekciókkal.

A romániai magyarok létszámfenntartásának megvalósítását egy összetett népességpolitikai stratégiával lehet elérni. Ennek alapja egy hatékony országos családpolitika, a magyar nyelvű iskolaválasztás többoldalú serkentése az asszimiláció megfékezéséhez és nem utolsósorban az életszínvonal olyan ütemű növekedése amely legalább a Magyarországra

¹⁴ Veres Valér: A romániai magyarság termékenysége 1992-2002 között, regionális összehasonlításban. *Erdélyi Társadalom*, 1/ 2004.69-98.

irányuló kivándorlást a jelenleginél mérsékeltebb üteművé teheti, ideális esetben pedig minimalizálja.

MELLÉKLET

1. melléklet. Az élveszületések száma nemzetiségenként, 1992–2002

Év	Összesen	Román	Magyar	Roma/ cigány	Más
1992	260.393	240.807	14.837	2.503	2.246
1993	249.994	231.357	12.921	3.490	2.226
1994	246.736	227.379	13.167	4.037	2.153
1995	236.640	217.644	12.513	4.428	2.055
1996	231.348	213.064	11.940	4.485	1.859
1997	236.891	218.020	12.084	4.938	1.849
1998	237.297	217.918	12.299	5.192	1.888
1999	234.600	215.751	11.746	5.084	2.019
2000	234.521	215.258	11.802	5.581	1.880
2001	220.368	201.623	11.288	5.481	1.976
2002	210.529	192.770	10.687	5.299	1.773

Forrás: INS, nem publikált népmozgalmi adatok

2. melléklet. Elhalálozások nemzetiségenként, Románia, 1992–2002

Év	Összesen	Román	Magyar	Roma/cigány	Más
1992	263.855	232.361	24.035	835	6624
1997	279.315	252.218	22.438	1224	3435
2002	269.666	243.918	21.029	1281	3438

Forrás: INS, nem publikált népmozgalmi adatok

3. melléklet. Romániai magyar élveszületettek naptári évek és korévek szerint, 1992–2002

Év	Élveszületések	Korévek*	Lélekszám
1992	14.837	10	14.730
1993	12.921	9	13.800
1994	13.167	8	12.511
1995	12.513	7	12.700
1996	11.940	6	12.421
1997	12.084	5	12.420
1998	12.299	4	12.618
1999	11.746	3	12.547
2000	11.802	2	12.403
2001	11.288	1	12.481
2002	10.687	0	11.873
Összes	135.284		140.504

*A 2002-es népszámlálás szerint

Forrás: INS, nem publikált népmozgalmi és népszámlálási adatok

4. melléklet. A születési arányszám Európa országaiban, 1990–1999

Ország	Élveszületések 1000 főre		
	1990	1995	1999
Volt NDK	11,0	5,4	6,8
Romániai magyarok*	9,2	8	7,8
Lettország	14,2	8,6	8,0
Oroszország	13,5	9,2	8,4
Észtország	14,2	9,1	8,7
Csehország	12,6	9,3	8,7
Bulgária	12,1	8,6	8,8
Szlovénia	11,2	9,5	8,8
Grúzia	17,0	10,4	8,9
Olaszország	10,0	9,2	9,1
Németország	11,4	9,4	9,4
Magyarország	12,1	11,0	9,4
Spanyolország	10,3	9,3	9,6
Ausztria	11,7	11,0	9,7
Görögország	10,1	9,7	9,7
Litvánia	15,3	11,1	9,8
Lengyelország	14,4	11,2	9,9
Horvátország	11,8	10,5	9,9
Volt NSZK	11,5	10,3	9,9
Svédország	14,5	11,7	10,0
Moldva	17,7	13,0	10,1
Szlovákia	15,1	11,5	10,4
Románia	13,6	10,4	10,4
Svájc	12,5	11,7	11,0
Finnország	13,1	12,3	11,1
Belgium	12,4	11,4	11,2
Málta	15,2	12,4	11,2
San Marino	11,5	9,8	11,5
Portugália	11,8	10,8	11,6
Egyesült Királyság	13,9	12,5	11,8
Dánia	12,3	13,3	12,4
Franciaország	13,4	12,5	12,6
Andorra	11,9	11,0	12,6
Hollandia	13,2	12,3	12,7
Ciprus	18,3	15,4	12,8
Luxembourg	12,9	13,2	12,9
Norvégia	14,4	13,8	13,3
Írország	15,1	13,5	14,2
Izland	18,7	16,0	14,8
Ukrajna	12,7	9,6	...
Liechtenstein	13,0	13,7	...
Macedónia	16,7	16,4	...
Törökország	24,8	22,8	...
Albánia	25,3	22,1	...

*A romániai magyarokra 90 helyett 1992-es adat

Forrás: EUROSTAT, 2000

5. melléklet. A nyers halálozási arányszám Európa országaiban, 1990–1999

Ország	Halálozások 1000 főre		
	1990	1995	1999
Andorra	3,6	3,4	3,1
Izland	6,7	7,2	6,9
San Marino	6,7	7,5	7,5
Ciprus	8,4	7,7	7,6
Málta	7,8	7,3	8,1
Írország	8,9	8,9	8,4
Svájc	9,5	9,0	8,7
Luxembourg	9,9	9,3	8,8
Németország	8,4	7,6	8,8
Hollandia	8,6	8,8	8,9
Franciaország	9,3	9,1	9,2
Spanyolország	8,6	8,8	9,4
Finnország	10,0	9,6	9,6
Ausztria	10,7	10,1	9,7
Szlovákia	10,3	9,8	9,7
Szlovénia	9,3	9,5	9,7
Görögország	9,3	9,6	9,8
Lengyelország	10,2	10,0	9,9
Olaszország	9,6	9,7	9,9
Norvégia	10,9	10,4	10,1
Macedónia	11,3	10,7	10,2
Belgium	10,5	10,5	10,3
Volt NSZK	11,6	10,8	10,3
Egyesült Királyság	11,1	11,0	10,6
Volt NDK	12,8	11,5	10,6
Csehország	12,5	11,4	10,7
Svédország	11,1	10,6	10,7
Litvánia	10,7	12,2	10,8
Portugália	10,4	10,5	10,8
Dánia	11,9	12,1	11,1
Horvátország	11,1	10,6	11,4
Moldva	9,7	12,2	11,4
Románia	10,6	12,0	11,8
Észtország	12,4	14,1	12,8
Lettország	13,0	15,5	13,5
Bulgária	12,5	13,6	13,6
Romániai magyarok*	14,8	14,8	13,7
Magyarország	14,1	14,2	14,2
Oroszország	11,2	14,9	14,8
Albánia	5,6	5,5	...
Grúzia	6,9	8,3	...
Liechtenstein	6,7	7,3	...
Törökország	7,4	6,7	...
Ukrajna	12,1	15,5	...

Forrás: EUROSTAT, 2000

**6. melléklet. A születéskor várható átlagos élettartam nemenként és átlagban Európa
országában, 1999 körül**

Ország	Év	Születéskor várható élettartam		
		Férfiak	Nők	Átlag
Svájc	1999	76,8	82,5	79,7
Izland	1999	77,8	81,5	79,7
Svédország	1999	77,1	81,9	79,5
Olaszország	1997	75,7	81,6	78,7
Spanyolország	1998	75,0	82,0	78,5
Franciaország	1998	74,7	82,2	78,4
Norvégia	1999	75,6	81,1	78,4
Ausztria	1999	75,1	81,0	78,0
Luxembourg	1999	74,7	81,2	78,0
Belgium	1998	74,8	81,1	78,0
Görögország	1998	75,4	80,4	77,9
Hollandia	1999	75,3	80,5	77,9
Ciprus	1998	75,3	80,4	77,9
Németország	1998	74,5	80,5	77,5
Finnország	1999	73,8	81,0	77,4
Egyesült Királyság	1999	75,0	79,8	77,4
Málta	1998	74,0	80,1	77,1
Dánia	1999	74,2	79,0	76,6
Írország	1999	73,9	79,1	76,5
Volt NDK	1997	72,4	79,5	75,9
Szlovénia	1999	71,8	79,3	75,5
Portugália	1999	72,0	79,1	75,5
Csehország	1999	71,4	78,2	74,8
Szlovákia	1999	69,0	77,2	73,1
Lengyelország	1999	68,2	77,2	72,7
Albánia	1990	69,6	75,5	72,6
Macedónia	1998	70,4	74,5	72,5
Horvátország	1990	68,4	76,0	72,2
Grúzia	1998	68,4	75,9	72,2
Litvánia	1999	67,0	77,2	72,1
Bulgária	1999	68,3	75,1	71,7
Észtország	1999	65,5	76,3	70,9
Magyarország	1999	66,4	75,2	70,8
Románia	1999	67,1	74,1	70,6
Lettország	1999	64,8	75,4	70,1
Törökország	1998	66,5	71,2	68,9
Ukrajna	1998	63,0	74,0	68,5
Moldávia	1999	64,2	71,5	67,9
Oroszország	1999	59,9	72,4	66,2
San Marino	1999	80,4	...	

Forrás: EUROSTAT, 2000

7. melléklet. A teljes termékenységi arányszám értékei Európa országában, 1990-1999

Ország	Teljes termékenységi arányszám		
	1990	1995	1999
Izland	2,30	2,08	1,99
Írország	2,11	1,84	1,88
Ciprus	2,42	2,13	1,84
Norvégia	1,93	1,87	1,84
Franciaország	1,78	1,70	1,77
Macedónia	2,06	2,13	1,76
Finnország	1,78	1,81	1,74
Dánia	1,67	1,80	1,73
Luxembourg	1,60	1,69	1,73
Egyesült Királyság	1,83	1,71	1,68
Hollandia	1,62	1,53	1,65
Belgium	1,62	1,55	1,61
Svédország	2,13	1,73	1,50
Portugália	1,57	1,40	1,49
Svájc	1,58	1,48	1,48
Volt NSZK	1,45	1,34	1,40
Horvátország	1,67	1,48	1,38
Lengyelország	2,05	1,62	1,37
Németország	1,45	1,25	1,36
Litvánia	2,02	1,49	1,35
Szlovákia	2,09	1,52	1,33
Ausztria	1,45	1,40	1,32
Görögország	1,39	1,32	1,30
Románia	1,84	1,34	1,30
San Marino	1,31	1,10	1,30
Magyarország	1,87	1,57	1,29
Észtország	2,04	1,32	1,24
Bulgária	1,82	1,23	1,23
Szlovénia	1,46	1,29	1,21
Spanyolország	1,36	1,18	1,20
Olaszország	1,33	1,20	1,19
Oroszország	1,90	1,34	1,17
Lettország	2,01	1,26	1,16
Csehország	1,90	1,28	1,13
Volt NDK	1,50	0,84	1,11
Romániai magyarok	1,40	1,20	1,1
Grúzia	2,20	1,41	1,07
Albánia	3,08	2,90	...
Málta	2,05	1,83	...
Moldávia	2,39	1,76	...
Törökország	2,99	2,62	...
Ukrajna	1,89	1,38	...

Forrás: EUROSTAT, 2000

8. melléklet. Az erdélyi megyék nyers halálozási arányszámai, 1980–2000

Megye	1980	1985	1989	1990	1995	2000
Fehér	11,3	10,9	10,8	11	12,4	11,6
Arad	14,9	14,8	14,8	14,5	15,1	13,8
Bihar	12,7	12,5	12,9	12,7	10,1	13,1
Beszterce-Naszód	10,2	9,8	9,8	9,6	10	9,9
Brassó	8,6	8,5	8,7	8,3	9,5	9,2
Krassó-Szörény	13	12,5	12,5	12,5	13,3	12,8
Kolozs	10,6	10,9	11	10,9	12	12
Kovászna	11	10,7	10,4	10,3	10,9	10,4
Hargita	10,4	10,7	10,3	10,1	11,9	10,9
Hunyad	10,6	10,8	10,9	10,2	12	11,4
Máramaros	9,6	9,3	9,6	9,7	10,8	10,8
Maros	10,6	11,2	10,8	10,9	12,4	11,4
Szatmár	11,4	11,8	11,6	11,4	13,5	12,8
Szilágy	12,2	11,5	11,9	12,3	13,9	12,8
Szeben	9,9	9,4	9,5	9,1	10,4	9,9
Temes	13	13	12,6	11,7	12,5	11,3
Románia összesen	10,4	10,4	10,7	10,6	12	11,4

Forrás: Anuarul Demografic al României, 2001

9. melléklet. Az erdélyi megyék természetes szaporodási arányszámai, 1980–2000

Megye	1980	1985	1989	1990	1995	2000
Fehér	6,4	4,8	5,1	2,5	-2,4	-1,7
Arad	-2,1	-2,1	-1,4	-3,1	-5,6	-4
Bihar	4	2,4	2,2	0,5	0,8	-2,2
Beszterce-Naszód	11,5	9,4	8,6	6,7	2,6	2,3
Brassó	8,5	5,7	5,3	3,7	-0,9	0
Krassó-Szörény	2,2	1,4	1,3	-0,3	-3,8	-3,8
Kolozs	6,5	3	2,8	1,5	-3,2	-3,2
Kovászna	9,8	6,6	7,4	4,3	-0,6	1,2
Hargita	8,9	5,2	5,7	3,6	-1,2	0
Hunyad	5,5	4,2	4,7	3	-2,3	0,1
Máramaros	11,1	9,2	8,3	6,1	1,3	0,4
Maros	7,3	3,5	5	2,8	-2,2	-0,2
Szatmár	7,6	5,3	5,7	3,7	-2,9	-2
Szilágy	5,7	5,3	5,3	2,5	-2,5	-1,4
Szeben	8,6	6	5,6	3,5	-0,2	0,5
Temes	1,4	0,3	0,6	0,3	-3,2	-2
Románia összesen	7,6	5,4	5,3	3	-1,6	-0,9

Forrás: Anuarul Demografic al României, 2001

10. melléklet. A nyers születési arányszámok megyénként, románokra és magyarokra: 1992, 2002

	1992			2002	
	Összesen	Román	Magyar	Összesen	Magyar
Románia	11,4	11,8	9,1	9,7	7,5
Vaslui	14,9	15,0	-	13,3	-
Botoşani	14,5	14,6	-	13,2	-
Iaşi	13,4	13,5	-	12,7	-
Suceava	15,4	15,8	-	12,5	-
Bákó	14,1	14,3	-	11,3	-
Beszterce-Naszód	14,4	15,2	7,9	11,2	3,4
Kovácszna	11,2	13,4	9,3	11,1	9,9
Szilágy	12,6	12,3	11,2	11,0	8,9
Harghita	12,0	14,7	11,5	10,6	9,4
Maros	11,4	12,2	8,9	10,6	8,4
Călăraşi	11,2	11,6	-	10,6	-
Máramaros	14,2	15,1	6,9	10,6	3,7
Neamţ	13,4	13,5	-	10,5	-
Szatmár	12,7	14,4	11,2	10,4	9,0
Szeben	11,4	12,3	7,0	10,2	3,8
Bihar	11,8	12,7	10,6	10,1	7,2
Ialomiţa	11,4	11,7	-	10,1	-
Tulcea	11,3	12,4	-	9,9	-
Dâmboviţa	11,8	12,1	-	9,8	-
Constanţa	10,1	10,1	-	9,8	-
Gorj	12,6	12,7	-	9,8	-
Vrancea	13,3	13,4	-	9,6	-
Galaţi	11,9	12,1	-	9,5	-
Vâlcea	11,7	11,8	-	9,4	-
Buzău	11,5	11,8	-	9,3	-
Brassó	9,7	10,5	4,6	9,2	5,4
Krassó-Szörény	10,1	11,0	6,9	9,2	3,8
Argeş	11,8	11,9	-	9,1	-
Fehér	11,6	11,9	7,3	9,0	5,0
Arad	10,2	11,1	6,0	9,0	4,4
Prahova	10,5	10,7	-	9,0	-
Dolj	10,9	11,1	-	8,8	-
Giurgiu	10,8	11,1	-	8,7	-
Hunyad	11,5	12,0	6,1	8,6	2,3
Olt	11,6	11,7	-	8,6	-
Temes	9,8	11,0	5,9	8,4	3,4
Brăila	9,7	9,8	-	8,4	-
Kolozs	9,8	10,7	6,8	7,8	4,6
Teleorman	10,5	10,7	-	7,8	-
Bukarest	7,7	7,9	2,2	7,6	1,5
Mehedinţi	11,4	11,7	-	5,7	-

Forrás: INS, nem publikált népmozgalmi adatok

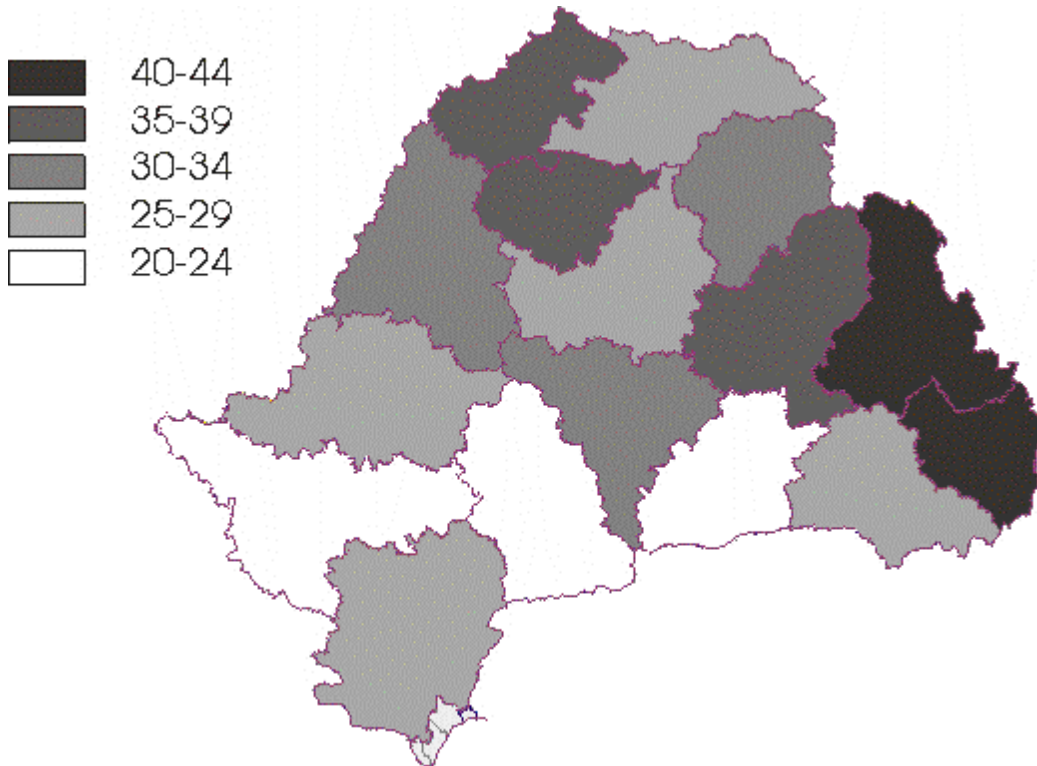
11. melléklet A román-magyar vegyes házasságokból származó gyermekek nemzetisége, 2002

Családfő/ férfi nemzetisége	Házastárs nemzetisége	családok száma	Gyermekkel rendelkező család	szülőkével megegyező nemzetiség	összesen vegyes házasságból	Apjával megegyező	Ebből: Anyával megegyező	más
abszolút számokban								
Magyar	Összes	364869	227503	194366	33137	10345	19734	3058
	magyar	315313	195862	194366	1496	0	0	1496
	román	45847	29555	0	29555	9413*	18898	1244
Román	magyar	46372	28507	0	28507	20760	6631	1116
százalékban								
Magyar	Összes	-	100	85,43448	100	31,2	59,6	9,2
	magyar	-	100	99,2362	100	0,0	0,0	100,0
	román	-	100	0	100	31,8	63,9	4,2
Román	magyar	-	100	0	100	72,8	23,3	3,9

*Vegyes házasságból származó magyar nemzetiségű gyermekek száma vastagítva.

Forrás: 2002-es népszámlálás, INS, nem publikált adatok.

12. melléklet (1. Térkép) Általános termékenységi arányszám: 1000 15-49 éves erdélyi magyar nőre jutó elveszületések száma megyénként, 2002, népszámlálási adatok

Forrás: A 2002-es népszámlálás nem publikált adatai alapján, a módszer ismertetését lásd: Veres V., Erdélyi Társadalom 1/2004.